

O poveste despre supraviețuire și dragoste
într-o lume pustiită de război

POLIROM

Susan Abulhawa
Albastrul
dintre cer și ape

BIBLIOTECA POLIROM

Susan Abulhawa

**Albastrul
dintre cer și ape**

Traducere din limba engleză
și note de Mihaela Negrilă

POLIROM
2016

La sfârșitul anilor '70 și în anii '80, Israelul a sprijinit apariția unei mișcări islamice în Palestina, care avea să fie cunoscută sub denumirea de Hamas și urma să fie o contrapondere față de partidul Fateh al lui Yasser Arafat, o mișcare de rezistență revoluționară laică după modelul grupărilor de gherilă similare din întreaga lume din timpul epocii Războiului Rece. În urma Acordurilor de la Oslo din 1993, semnate de Israel și Organizația pentru Eliberarea Palestinei (OEP), a început un interminabil „proces de pace” și Hamas a devenit principalul mijloc de rezistență palestiniană în fața ocupației militare israeliene și a reprimării permanente a aspirațiilor la autonomie a populației indigene. După două decenii de negocieri eșuate, după o enormă expansiune a coloniilor evreiești pe pământul palestinian confiscat și instaurarea unui sistem de apartheid în teritoriile ocupate, palestinienii au început o revoltă și au organizat alegeri pentru o nouă conducere. În 2006, membrii Hamas au câștigat majoritatea locurilor în cadrul Autorității Naționale Palestiniene în urma unor alegeri considerate a fi corecte și transparente. Israelul și Statele Unite au fost însă nemulțumite de rezultatul alegerilor și au recurs la subminarea noii conduceri. În timp ce Fateh a continuat să controleze Cisiordania, Hamas a câștigat controlul asupra regiunii Gaza. Neputând să înlocuiască Hamas-ul, Israelul a izolat complet micuța fâșie de pământ de lângă Mediterana, transformând-o în ceea ce avea să fie cunoscut drept cea mai mare închisoare în aer liber din lume. Documente desecretizate, obținute mulți ani mai târziu, au dezvăluit cutremurătoarea precizie cu care Israelul calcula necesarul de calorii pentru cei 1,8 milioane de palestinieni din Gaza pentru a-i face să flămânzească, dar să nu moară de foame.

Khaled

„Ideea e să-i punem pe palestinieni la regim.“

Dov Weisglass¹

Dintre toate lucrurile care au dispărut, ouăle Kinder sunt cele cărora le-am dus dorul cel mai mult. Când zidurile s-au închis în jurul Gazei și conversațiile adulților au devenit mai încinse și mai triste, eu măsuram gravitatea asedierii noastre după micșorarea numărului acelor ouă de ciocolată delicate, înfășurate în folie de aluminiu colorată, cu jucării-surpriză minunate care stăteau la incubat pe rafturile magazinelor. Când în cele din urmă au dispărut și metalul ruginit al acelor rafturi se holba gol la mine, mi-am dat seama că ouăle Kinder aduseseră culoare în lume. În lipsa lor, viața noastră a căpătat o culoare sepia metalică, apoi a pălit, transformându-se în alb-negru, așa cum obișnuia să fie lumea în vechile filme egiptene, când teta² mea, Nazmiyeh, era cea mai obraznică fată din Beit Daras.

Chiar și după ce s-au săpat tunelurile pe sub granița dintre Gaza și Egipt ca să se aducă clandestin lucrurile necesare traiului, tot era greu de făcut rost de ouă Kinder.

Eu am trăit în acea perioadă a tunelurilor, o rețea de artere și vene subterane cu sisteme de frânghii, pârghii și scripeți care pompau mâncare, scutece, combustibil, medicamente, baterii, casete

1. Avocat și om de afaceri israelian, foarte implicat în procesul de pace din Orientul Mijlociu.

2. Bunică.

cu muzică, absorbantele mamei, creioanele colorate ale lui Rhet Shel și orice alt lucru la care te poți gândi, pe care reușeam să le cumpărăm de la egipteni 24 de ore din 24, șapte zile pe săptămână.

Tunelurile subminau planurile Israelului de a ne pune la regim. Așa că israelienii au bombardat tunelurile și o mulțime de oameni au fost uciși. Noi am săpat altele, mai mari, la adâncime mai mare și mai lungi. Ei ne-au bombardat din nou și au fost uciși încă și mai mulți oameni. Însă tunelurile au rămas, asemenea unui sistem vascular viu.

Odată, Israelul a convins Statele Unite și Egiptul să instaleze un zid subteran impenetrabil din oțel de-a lungul graniței de la Rafah¹ care să blocheze tunelurile. Oamenii priveau prin binocluri de pe dunele de nisip din Rafah și au râs o lună în timp ce Corpul de Geniști al Armatei Statelor Unite mergea la muncă. Americanii ne vedeau și, deși au plecat la fel de neinteresați pe cât veniseră, eram siguri că râsul nostru, care plutea peste graniță, îi scosese din sărite. Cum au plecat ei, băieții noștri s-au pus pe treabă în tuneluri cu aparate de sudură, tăind metalul care era menit să ne împiedice subzistența. A fost un dar, căci zidul subteran era făcut din oțel foarte bun, pe care noi l-am folosit pentru alte lucruri.

Eram obișnuiți să fim cei care pierd. Însă de această dată am câștigat. Am fost mai isteți decât Israelul, Egiptul și Statele Unite ale Americii. Gaza a fost, o vreme, o petrecere uriașă. Ziarele noastre publicau caricaturi care îi arătau pe Mubarak, Bush și Netanyahu scărpinându-se în cap și la fund în timp ce noi râdeam de pe dealurile nisipoase din Rafah ținând în mâini ceea ce făcuserăm din oțelul acela excelent: piese auto, jucării pentru parcurile copiilor, grinzi pentru construcții și proiectile teleghidate.

Bunică-mea Nazmiyeh zicea: „Allah să aibă milă și să ne apere. Toată bucuria asta și râsul ăsta din Gaza vor aduce sigur sânge și suferință. Lumina aruncă întotdeauna umbre“. Trebuie să se fi gândit la Mariam.

1. Provincie (gubernorat) palestiniană din sudul Fâșiei Gaza.

Nu la mult timp după aceea, eu m-am dus în albastrul liniștit, acel loc în afara timpului, unde puteam să absorb toată seva vieții și s-o las să curgă prin mine ca un râu.

Apoi a venit Nur, cu gura plină de cuvinte arabe, ce erau scurtate și șmirgheluite pe margini de accentul neregulat al unei străine. Ea a venit cu tot acel entuziasm american de făcătoare de bine care crede că poate repara oameni distruși ca mine și că poate vindeca locuri rănite ca Gaza. Însă ea era mai distrusă decât oricare dintre noi.

Și în fiecare seară, când Nur o punea la culcare pe sora mea Rhet Shel, teta Nazmiyeh trăgea cerul la locul lui și mama broda pe el stelele și luna. Iar dimineața, când se trezea Rhet Shel, ea atârna soarele. Așa era când s-a întors Nur.

Acestea erau femeile din viața mea, cântecele sufletului meu. Bărbații pe care îi iubeau au dispărut într-un fel sau altul, doar eu am mai rămas. Am rămas cât de mult timp am putut.

I

Când totul era verde și istoria noastră trândăvea pe dealuri, râul Suqreir curgea prin Beit Daras

*... și vorba de mine. Pentru că acum ne întălim la râu, iar eu
să scriu și să călătoresc?*

Un sat dintre satele înconjurat de o grădini și livezi de măsline
situate la nord de un lac, Beit Daras se afla în secolul XIII
în drumul poștei de vară de la Gaza la Damasc. Era mândru
de un caravanserai, un han construit la merginea drumului,
unde se opreau călătorii care împânzeau rutele comer-
țului din Asia, Africa de Nord și sud-estul Europei. Mamelucii
l-au construit în 1325 d.H., când stăpâneau peste Palestina, și
pe durata următorilor ani au construit multe alte castele. Beit Daras
era străjuit de zidurile unei castele construite de
mameluci la începutul anilor 1100, castele cunoscută pe o citadelă ce
avea înălțime de aproximativ 20 de metri și era construită din
piatră de oca. Cândva un loc pentru un pelerinaj, istoria
a devenit o transformare în ruine și creșterea mai rădăcinii
de la Beit Daras cuprinzând acum întregul timp, fiind un loc unde
se făceau comerț și în care se duceau cuplurile tinere ca să scape
de căsătorii viciușii.

Beit Daras curgea un râu prin-ochi cu mulțimea de pești
și apă și lui Dumnezeu, sau care adăuga binecuvântări și îndu-
șirea gunoierilor, vânatul reia, bărcile, rugămintele și poveștile
său, pe care le varsa în Mediterana chiar la nord de Gaza.

Stră-khalto¹ a mea, Mariam, colecționa culori și le sorta. Două generații mai târziu, mi s-a pus numele după prietenul ei imaginar. Însă poate că nu era doar închipuire. Poate că era cu adevărat vorba de mine. Pentru că acum ne întâlnim la râu, iar eu o învăț să scrie și să citească.

Un sat dintre satele înconjurat de grădini și livezi de măslini și mărginite la nord de un lac, Beit Daras se afla în secolul XIII pe drumul poștei ce venea de la Cairo la Damasc. Se mândrea cu un caravanserai, un han străvechi la marginea drumului, pentru șirul nesfârșit de călători care împânzeau rutele comerciale din Asia, Africa de Nord și sud-estul Europei. Mamelucii îl construiseră în 1325 d.H., când stăpâneau peste Palestina, și pentru săteni a rămas cunoscut timp de multe secole drept *el-Khan*. Beit Daras era străjuit de rămășițele unui castel construit de cruciați la începutul anilor 1100, castel cocoțat pe o citadelă ce fusese clădită de Alexandru cel Mare cu mai bine de un mileniu înainte de acea dată. Cândva un loc pentru cei puternici, istoria îl fărâmițase transformându-l în ruină și ceea ce mai rămăsese se înălța firav, cuprinzând acum întregul timp, fiind un loc unde se jucau copiii și în care se duceau cuplurile tinere ca să scape de ochii vigilenți.

Prin Beit Daras curgea un râu plin-ochi cu mulțimea de pești și plante a lui Dumnezeu, râu care aducea binecuvântări și îndepărta gunoaiile, visurile rele, bârfele, rugăciunile și poveștile satului, pe care le vărsa în Mediterana chiar la nord de Gaza.

1. *Khalto* – mătușă.

Apa care curgea peste pietre murmură tainele pământului și timpul șerpuia în ritmul creaturilor care se târau, săreau, zumzăiau și zburau.

Când avea cinci ani, Mariam fură fardul *kohl* pentru ochi al lui Nazmiyeh, soră-sa, și îl folosi ca să scrie o rugăciune pe o frunză pe care apoi o aruncă în râul din Beit Daras. Era o rugăciune pentru un creion adevărat și cererea îngăduinței de a intra în clădirea la care mergi când ai creion. Ceea ce scrisese erau mângăleli, desigur, în ciuda existenței unei școli elementare cu două săli și patru învățători, plătiți prin donații lunare ale sătenilor. În schimb, ea stătea și își privea fratele și pe alți școlari în uniformele lor, fiecare ducând un creion într-o mână – adevărate simboluri ale statutului lor – și ghiozdanele cu cărți aruncate peste umeri în timp ce mărșăluiau în sus pe deal, către locul acela fermecat cu două săli, patru învățători și multe, multe creioane.

După cum se dovedi, Mariam nu avea nevoie de clădirea școlii pentru a învăța, ci doar de creion și hârtie. Ea își creă un prieten imaginar pe nume Khaled, care aștepta în fiecare zi lângă râul din Beit Daras ca s-o învețe pe Mariam să scrie și să citească.

Culoarea râului era o enigmă pentru Mariam, care stătea pe malul lui contemplând ceea ce părea a fi lipsă de culoare, ce împrumuta nuanțe de la tot ce se afla în jur. În zilele senine, era un albastru deschis și rece, asemenea cerului. Primăvara, când lumea era deosebit de verde, la fel era și râul. Alteori, era limpede și uneori era înnegurat ori mocirlos. Ea se întreba cum putea râul să capete atât de multe culori, când marea era mereu albastru-verde, mai puțin noaptea, desigur, când puritatea negrului îmbrăca totul pentru somn.

După o adâncă cugetare, mica Mariam ajunsese la concluzia că numai anumite lucruri își schimbă culorile. Ea înțelese, de asemenea, la o vârstă fragedă, că vederea îi era ca a nimănui altcuiva. Oamenii își schimbă culorile după starea de spirit, însă sora ei Nazmiyeh zicea că doar Mariam putea să vadă asta.

Impregnarea oamenilor cu albastru părea a se întâmpla când aceștia se rugau, deși nu întotdeauna. Expresia oamenilor nu se potrivea neapărat cu culorile lor. Aurele albe păreau răutăcioase și unii oameni le aveau chiar și când zâmbeau. Galbenul și albastrul erau sincere și mulțumite. Negrul era cea mai pură dintre toate, aura bebelușilor, a bunătății fără margini și a forței necuprinse.

Florile și fructele urmau un ciclu de nuanțe o dată cu anotimpurile. La fel și copacii. La fel și pielea de pe brațele lui Mariam, de la cafeniu la cafeniu intens vara. Însă părul ei era mereu negru, iar ochii ei erau mereu așa cum erau: unul verde și unul căprui cu ape aurii. Ochiul stâng, cel verde, era preferatul ei, căci tuturor le plăcea să se uite la el, însă o astfel de curiozitate o făcea pe Nazmiyeh să se îngrijoreze că surioara ei ar putea să ajungă să fie blestemată cu *hassad*, ghinionul deochiului care se abate asupra cuiva din cauza invidiei altora.

2

Bunica mea Nazmiyeh povestea că fusese cea mai drăguță fată din tot Beit Daras-ul. Zicea că a fost, de asemenea, și cea mai rea, iar eu am încercat să mi-o imaginez pe teta mea în gloria răutății ei tinerești.

Era datoria lui Nazmiyeh să o apere pe Mariam de relele *hassad*-ului. Unii oameni au, pur și simplu, ochi aprinși, lacomi, care pot să arunce cu ușurință blestemul chiar dacă nu asta vor. Așadar, Nazmiyeh insista ca Mariam să poarte o amuletă albastră care să alunge invidia pe care o simțeau oamenii față de ochii unici ai lui Mariam și, ca să fie sigură, Nazmiyeh îi citea regulat sure din Coran.

Odată, subiectul ochilor lui Mariam se iscă între prietenele lui Nazmiyeh în timp ce spălau rufe la râu. Majoritatea erau de curând măritate sau în așteptarea primului copil, dar unele, precum Nazmiyeh, încă așteptau logodna.

— Cum poate să aibă doar un ochi verde? întrebă una.

Nazmiyeh își azvârli baticul, eliberând un cap de meduză din bucle strălucitoare vopsite cu henna, vârî cămașa albă a fratelui ei în găleata de spălat și spuse în glumă, cu glas mușcător:

— Probabil că vreo bunăciune de roman și-a băgat pula în linia noastră strămoșească acu' niște mii de ani și acum ea se ițește din ochiul bieteii mele surori.

În libertatea nestânjenită de care se bucurau femeile în acele dimineți de spălat rufe, au râs toate, cu brațele adânc băgate în gălețile de spălat.

— Păcat că n-a fost un șarpe cu două capete, ca ea să poată avea doi ochi verzi, zise altă tânără.

— Mare păcat, mai ales pentru strămoșa ta, Nazmiyeh, spuse o alta. Ce i-ar mai fi plăcut unul cu două capete!

Râsul suna din ce în ce mai zglobiu, eliberat de nerușinarea nestăpânită care le cuprinsese. Asta era puterea lui Nazmiyeh de a le dezbrăca de buna-cuviință, îngăduindu-le aceloră din jurul ei să recunoască vălmășagul din inimile lor. Era nerușinată într-un fel care deopotrivă le intriga și le stânjenea pe prietenele ei. Puține cutezau să o mustre, căci deși limba ei era în stare să vrăjească o inimă, putea fi și un ghimpe otrăvitor sau calea către nedreptate groaznică. Lumea o iubea și o ura pentru asta.

Nazmiyeh credea că straniul colorit al ochilor soră-sii avea legătură cu capacitatea ei specială de a ghici nevăzutul. Mariam nu era o clarvăzătoare, însă putea să vadă strălucirea oamenilor.

— Cum adică *strălucire*? o întrebă odată Nazmiyeh.

— *Strălucirea!* Chiar aici, zise Mariam, trasând cu mâna un cerc în spațiul din jurul capului lui Nazmiyeh.

Nazmiyeh reuși să înțeleagă că lumea lăuntrică a indivizilor alcătuia un halou colorat, pe care numai surioara ei Mariam putea să-l vadă. Familia petrecu zile în șir după aceea testând talentul lui Mariam.

— Spune-mi cum mă simt acum, îi ceru fratele ei, Mamdouh, la întoarcerea acasă după o bătaie cu băieții din vecinătate.

— Ești roșu și verde, răspunse Mariam și se întoarse la ce făcea.

— Roșu și verde împreună înseamnă că ești speriat și ațâțat, zise Nazmiyeh în batjocură.

— Mariam habar n-are ce înseamnă ațâțat, așa că știi că minți, fată groaznică și nerușinată! Mamdouh o plesni peste ceafă pe Nazmiyeh și fugi cu gând să se ferească.

— Bine că fugi, băiete!

— Mi-e milă de sărmanul măgar care o să se însoare cu tine, zise Mamdouh, adăpostindu-se lângă ușă.

Nazmiyeh râse, fapt care nu făcu decât să-l enerveze și mai mult pe Mamdouh.

Deși talentul special al lui Mariam slăbi cu timpul, el rămase una dintre cele două taine ale familiei și Nazmiyeh îl folosea în avantajul ei. Când mama și surorile unui pretendent veneau în casa lor ca să o cunoască pe Nazmiyeh, ea se purta cu îngâmfare și era batjocoritoare căci Mariam putea intui că ele o considerau pe Nazmiyeh nedemnă de fiul lor. La piață, ea îi făcu de ocară pe mulți negustori care încercară să o înșele. Darul lui Mariam era arma secretă a lui Nazmiyeh și ea interzise pomenirea lui în afara casei lor, tot așa cum interzise să se vorbească despre Suleiman.

3

Um¹ Mamdouh, stră-teta mea, a trăit înainte să apar eu. Lumea îi zicea Nebuna, dar era toată numai iubire, din felul ăla liniștit și greu de pătruns. Ea vedea lucruri pe care alții nu puteau să le vadă, deși nu așa cum o făcea Mariam.

În Beit Daras erau cinci mari clanuri și fiecare avea cartierul lui. Baroud, Maqademeh și Abu al-Shamaleh erau cele mai prestigioase. Ele dețineau majoritatea fermelor, livezilor, stupilor de albine și pășunilor. „Baraka“ era numele de familie al lui Nazmiyeh,

1. Mama lui...

Mamdouh și Mariam, dar nu era în el nimic cu care să te lauzi. Locuiau în cartierul Masriyeen, un talmeș-balmeș de lepădături de palestinieni de strânsură care se stabiliseră în partea cea mai săracă din Beit Daras. Ei sosiseră în Beit Daras din Egipt cu cinci secole înainte și își schimbaseră sau renunțaseră la numele de familie pentru că scăpaseră de furia vreunei vrajbe tribale sau, poate, își dezonoraseră în vreun fel familiile și trebuiseră să plece. Nimeni nu știa cu adevărat.

Pentru cea mai mare parte din viața lor în Beit Daras, Nazmiyeh, Mamdouh și Mariam au fost cunoscuți drept copiii lui *Um Mamdouh*, nebuna satului. Chiar dacă nu aveau tată, lumea nu îndrăznea să o vorbească de rău pe mama lor de față cu ei căci Nazmiyeh ar fi apărut la ușa împrecinatului, cu limba ascuțită și gata de scandal și cu o îndrăzneală care te băga-n sperieți. Deși copiii deplângeau situația mamei și încercau cu înverșunare să o protejeze de batjocura altora, nu puteau să o ferească întotdeauna. *Um Mamdouh* era găsită adesea holbându-se în depărtare, vorbind cu vântul, sporovăind cu nimeni într-o limbă ciudată, iar uneori râdea fără noimă.

Odată, lumea o văzuse pe *Um Mamdouh* ridicându-și *thobe* și căcându-se în râu și Mamdouh, care avea pe atunci numai 11 ani, bătuse un băiat mult mai voinic decât el pentru că îndrăznise să pomenească de asta. Erau multe nopți când ei trei erau nevoiți să o ia cu binișorul pe mama lor, să nu mai doarmă pe pășuni printre capre.

Se zicea că tatăl lor i-ar fi părăsit înainte să-l poată ține cineva minte, în afară de Nazmiyeh, cea mai mare dintre ei. „Tatăl nostru a venit înapoi o dată și noi toți am mâncat *ghada* împreună“, le povesti Nazmiyeh. Mamdouh nu putea să-și amintească, dar o crezu pe Nazmiyeh pentru că ea se jura pe Coran. În plus, trebuia să fie adevărat. Cum altfel ar fi putut fi concepută Mariam?

Totuși, Mamdouh își dorea să aibă amintirea unui tată.